

קידושין לא

שווערד

לע"נ ר' אריה זאב בן ר' יצחק אייזיק שווערד ז"ל

1. ספר בניהו בן יהודע על קידושין דף לא/א

אמר לו רבי נתגרשה מהו. הקשה הרב פתח עינים ז"ל, אמאי לר' אליעזר לא שאל שאלה זו דנתגרשה ע"ש. ...לכן זה השואל חשש פן ר' אליעזר והתלמידים שלו כשומעין השאלה, יתלו בדעתם שנתגרשה משום ערות דבר, דרחוק הדבר לתלות ברצון שניהם, ועל כן משום זילותא דאמו שלא יצא לה זילותא מתוך דברי שאלתו, לא שאל שאלה זו דנתגרשה מן ר' אליעזר, אלא שאל אותה לר"י, שהוא אזיל ודאי בתר סברת בית הלל, דמסתמא גם תלמידיו השומעין אזלי בתר האי שיטה, דיכול לגרש אפילו הקדיחה תבשילו, ולא יתלו בערות הדבר חס ושלום, אלא יתלו בקטטה ומריבה בעלמא, דאין לחשוב על בנות ישראל מחשבה של ערוה ואיסור, וקטטות ומריבות הם דברים המצויין ושכיחי, ואין יוצא מזה זילותא לאמו, כיון דאין כאן דבר נוגע בערוה

2. ספר חדושי אגדות חלק שני עמוד קלז - מסכת קדושין

מה עשה גוי א' באשקלון וכו'. והביא רביה מן גוי באשקלון ולא מן ישראל, ומזה תדע כי הגוי מוכן ביותר לכבוד אב ואם מן ישראל, ודבר זה קשיא ואי אפשר בלא טעם. לכן יש לפרש, כי דבר זה מה שהביאו רביה מן הגוי שהיה מכבד את אביו ואמו מאוד, וכן אמר במדרש על עשו [שהיה] מכבד את אביו ביותר ממה שמכבד השיראל את אביו. דבר זה הטעם, כי הש"י ציוה שיכבד אדם את אביו מפני שהביא אותו אל עולם הזה, וכך אמרו במסכת בבא מצעי' (ל"ג א') אבידת אביו ואבידת רבו אבידת רבו קודמת מפני שהוא הביא אותו אל עה"ז ואלו רבו הביאו לחיי עולם הבא, מוכח כי לכך אמרה תורה שיכבד את אביו ואמו מפני שהביאו אותו לחיי עולם הזה, ומפני כי מיוחד האב שמביאו לחיי עולם הזה, ודבר זה מיוחד בו הגוים שאליהם נתנה (ה) העולם הזה, ובפרט כי עולם הזה הוא מיוחד לעשו כמו שאמרו ז"ל במדרש (אבכיר) ויתרוצצו הבנים שהיו מריבין בנחלת שני עולמים ואמרו כי יעקב היה לחלקו עולם הבא ולעשו עולם הזה, לכך היה עשו מכבד את אביו ביותר מפני כי עולם הזה הוא לחלקו והאב מביא אותו לעולם הזה שהוא לחלקו, לכך כל האומות אשר חלקם הוא עולם הזה ואביו בשר ודם הוא שמביא אותו לעולם הזה לכך אצלו נמצא הכבוד לאביו בשר ודם. אבל ישראל שיש לו עולם הבא ולא עה"ז, לא נמצא בהם כ"כ הזריזות למצוה זאת כמו שנמצא באומות שיש בהם הזריזות למצוה זאת ביותר מאוד...

ועוד תדע להבין ענין זה, כי האב ואם הם סבה חמריית לבן שנותנים את הזרע וכמו שמבואר בפרק המפלת (נדה ל"א א') ומן אב ואם נוצר הגוף והנשמה נותן הש"י, ומפני שהגוי עיקר שלו הגוף, וסבתו הוא האב ואם לכך מכבד אב ואם ביותר, ואין עיקר של הגוי הנשמה ואין מכבדין את אביהם שבשמים, אבל ישראל עיקר שלו הוא הנשמה והש"י נותן הנשמה לא אב ואם, וישראל נקראים בנים למקום מה שאין זה באומות, לכך הגוי יותר דבק בכבוד אב ואם במה שהם חמריים יותר מן ישראל, ופי' זה קרוב לפירוש שנזכר לפני זה... ויש עוד בזה דבר עמוק, מה שהאומות זריזים במצוה זאת, וראיה לזה כי עשו שהיה ראש האומות היה זריז במצוה זאת יותר מכל אדם, וזה שאמר הכתוב ויאהב יצחק את עשו כי ציד בפיו כי היה מכבד את אביו בצידו, ובמדרש (ב"ר פס"ה) אמר רשב"ג כל ימי הייתי משמש את אבי ולא שמשתי אותו אחד ממאה שמש עשו הרשע את אביו אני שמשתי את אבי הייתי משמש לו בבגדים מלוכלכים וכשיצאתי לשוק הייתי יוצא בבגדי נקיים, עשו הרשע כשהיה משמש את אביו היה משמש אותו בבגדי מלכות עד כאן. ודע כי לא היה דבר זה מה שהיה משמש עשו את אביו במקרה, כי אין דברים כאלו במקרה, מכל שכן שהיה רשע גמור והיה זריז במצוה כמו זאת. אבל דבר זה תבין לכל הפרושים אשר אמרנו:

3. ספר בניהו בן יהודע על קידושין דף לא/א

שם נתן לו הקב"ה שכרו שנולדה לו פרה אדומה. מה שפרע לו שכרו בפרה אדומה, ולא פרע לו שירויה כל זה הרייח באופן אחר, מכמה טעמים, האחד שבזה ניכר הדבר הזה אצלו יותר ולא יתלה בטבע, והשני כדי לזכות את ישראל שיקנו הפרה בדמים מרובים, ונמצא מוציאין בעבור המצוה ממון הרבה שבזה יגדל זכותם, והשלישי כדי שהם ירגישו ויקחו קל וחומר לעצמם, וכאשר אמרו חכמים אח"כ ומה מי שאינו מצווה ועושה

כך וכי, והרביעי הוא עשה מצות הכבוד בדבר שהיה נצרך להקדש, פרע לו השכר בדבר שהוא צורך הקדש, כי פרה אדומה מאוצר ההקדש ניקנית...

ובני ידידי כה"ר יעקב נר"ו פירש הטעם שניתן לו שכרו בפרה אדומה, כדי שיצא מזה סניגורייא על ישראל, כי הוא בזבו ממון בעבור מצות כבוד אב שהשכל מחייבה, וישראל בזבו ממון רב הזה בעבור פרה אדומה, שהיא מצוה חוקית שאין השכל מחייבה, ואומות העולם מונין את ישראל עליה, לומר מה מצוה זו, ומה טעם יש בה, עד כאן דבריו נר"ו:

4. ריטב"א על מסכת קידושין דף לא/א

דאמר רבי חנינא גדול המצווה ועושה משאינו מצווה ועושה פיר' רבותינו ז"ל טעם הדבר שזה שטן מקטרגו כשהוא מצווה וזה אין שטן מקטרגו ולפום צערא אגרא. ורבינו הנדול ז"ל פ' שהמצוות אינן להנאת הא-ל יתברך המצווה אלא לזכותינו ומי שהוא מצווה קיים גזירת המלך ולפיכך שכרו הרבה יותר מזה שלא קיים מצות המלך מכל מקום אף הוא ראוי לקבל שכר שהרי מטוב לבב וחסידות הכניס עצמו לעשות מצות הש"י ודוקא במצות שצוה הש"י לאחרים שיש לו בהן רצון אבל העושה מאליו מצות שלא צותה בהם תורה כלל זו היא שאמרו כל שאינו מצווה בדבר ועושהו נקרא הדיוט:

5. ספר חדושי אגדות חלק שני עמוד קלז - מסכת קדושין

(שם). דאמר רבי חנינא גדול מצווה ועושה וכי':

גדול מצווה ועושה. יש מפרשים הטעם, מפני שהמצווה ועושה מחוייב בדבר וכופה את יצרו ועושה, ולכך שכרו יותר גדול, אבל מי שאינו מצווה ועושה וכשירצה אינו עושה והוא עושה מרצונו בלבד אין שכרו כל כך גדול. ואין זה פ' נכון, דודאי בכל ענין קאמר אפילו אינו מצווה ועושה, מצטער ע"י עשיית המצוה כמו שמצטער המצווה ועושה יותר גדול המצווה ועושה. ועיקר הטעם הוא, כי מי שמצווה ועושה הקב"ה חפץ ממנו לעשות המצווה, דמיון זה גוי שעושה מצוה אין ספק שאינו חשוב כל כך כמו שהוא הישראל. כי המצווה לישראל שייכת יותר, שהרי מצווים עליו כי הם מוכנים יותר למצוה, אבל מי שאינו מצווה ועושה מפני שאינו מצווה ועושה אינו מוכן כל כך למצוה ואינו כל כך כמו המצווה ועושה. ועוד כי המצווה ועושה, [הוא] מצד העלה שמחייב אותו לעשות וכל מי שאינו מצווה ועושה הוא מצד האדם עושה המצווה, [ולא] מצד הש"י, והוא יותר מעלה ויותר מדריגה, כאשר המצווה מצד הש"י שהוא העלה, ואלו המצווה שאינו מצווה והאדם עושה מעצמו זה מצד האדם דבר זה אינו כל כך במדריגה וזה ידוע:

6. ספר קובץ שעורים ח"א - מסכת קידושין דף לא/א

(קמא) דף לא. ברמב"ן ס"פ אחרי הביא לשון הספרי אעפ"י שאני מגלה אתכם מן הארץ לחוץ לארץ היו מצוינין במצוות שכשתחזרו לא יהיו עליכם חדשים, וקאי במצוות שהן חובת הגוף הנהוגות בחו"ל כי עיקר המצוות ליושבים בארץ ה', וע"כ האבות שקיימו כל התורה לא קיימוה אלא בארץ ולא בחו"ל ונראה ביאורו לפי מ"ש בקובץ הערות סי' פ' בדוגמאות לביאורי אגדות על דרך הפשט בשם בעל מסלת ישרים דבכל מצוה יש שני דברים, א) הטעם שבשבילו נצטוינו לעשותה ומפני הטעם הזה ראוי היה לקיים המצוות גם קודם הציווי כמו שעשו האבות ב) אחרי שנצטוינו צריך לקיים ציווי ה' וכ"ז בארץ אבל בחו"ל אינו רק ציווי גרידא לנהוג בחובת הגוף כי טעמי המצוות אינן שייכין רק בארץ וע"כ לא קיימו האבות את התורה בחוץ לארץ.

7. ספר ים של שלמה - בבא קמא פרק ז אות לו

[לז] דין סעודת מילה, ופדיון הבן, וזכר, וסעודת חנוכה, וק"ו סיום הספר, הן קרוים סעודות מצוה, ומותר להנות מהן. אבל לא [חניכים] [חינוכים], וסעודת מריעות. ודין חתול חירוא להרוג אותו משום סכנה אין נוהג בזמן הזה, אבל אם המית או קטע יד של תינוק נוהג בו כל דין הכתוב בפנים: רב ושמואל ורב אסי אקלעו לבי שבוע הבן (פ' ע"א). פ'י, שעברו עליו ז' ימים, והיינו לסעודת ברית מילה, ואמרי לה לבי ישוע הבן, פ'י רש"י, פדיון הבן, דישוע מתרגמין פורק. ותו' (ד"ה לבי) פ'י ישוע, על שם שהולד נושע ונמלט, ע"ד הפסוק (ישעיה ס"ו, ז) והמליטה זכר. והיו רגילין לעשות סעודה. ואלו ואלו דא"ח. אבל קשה לפירושם, הא אמרינן בפרק גיד הנשה (חולין צ"ה ע"ב) דרב לא אתהני מסעודת הרשות. בשלמא מילה. הסעודה גופא היא שמחת מצוה, כמו סעודות חתן, שנאמר (תהלים קי"ט, קס"ב), שש אנכי על אמרתך.

ומצוה גדולה לכנוס באותה סעודה, כאשר כתבתי בסוף כ"ה סי' קצ"ב, אבל פדיון הבן ליכא סעודת מצוה להדיא. אלא נראה, כל סעודה שאדם עושה שלא כדרך מריעות ושמחה. אלא כדי ליתן שבח למקום, או לפרסם המצוה, או לפרסם הנס, קרוי סעודת מצוה, כגון פדיון הבן, לפרסם המצוה. ולפירוש ר"ת לפרסם הנס, שנמלט הזכר והאשה. ועל כן כתב חכם אחד, ומהרא"י הביא בספרו (ת"ה ח"א) סימן רס"ט וז"ל, דמה שאנו נוהגין עכשיו, לאחר שנולד הזכר נכנסים לשם לטעום בליל שבת הסמוך ללידה, דהיא סעודת מצוה, והיינו אותה סעודה דפי' ר"ת, וקבעו בלילי שבת, בשעת שהכל מצוין בביתם:

ואותן סעודות שעושים בימי חנוכה. נראה שהם סעודות מצוה. ולא כדברי מהר"ם (טור או"ח סימן תר"ע), שפסק שהן סעודות הרשות. דלהודות ולהלל נתקנו. ולא למשתה ושמחה. אלא כדברי הרמב"ם (ה' חנוכה פ"ג ה"ג) שהן ימי שמחה והלל. וכן נמצא במרדכי ארוך (חדושי אנשי שם פסחים פ"ד אות א'), דלהודות והלל נקבעו משום הנס. וימי משתה ושמחה נמי נקבעו, כדאיתא במגילת תענית. דקבעו י"ט, משום חנוכה המזבח. ובתלמודא משמע דנתקנו נמי למשתה ושמחה. מדאמרינן בפרק במה מדליקין (שבת כ"א ע"ב) לשנה האחרת קבעו ועשאוים י"ט בהלל ובהודאה. ומדאמר י"ט, ולא קאמר קבעו ח' ימים להלל ולהודאה, ש"מ די"ט נמי כפשוטו הוא, למשתה ושמחה, ואף רש"י פי' שם, לא שאסרום במלאכה, אלא להלל ולהודאה. משמע דלא אפיק רק עשיית מלאכה. וכן מצאתי. ועוד נ"ל, דקל וחומר הוא. דהא לא גרע מבי ישוע הבן, דע"כ סעודות מצוה נינהו. מדאזיל רב להתם. והיינו טעמא, מאחר שהוא לפרסם מצוה, או הנס, כדי ליתן שבח והודיה למקום, נקרא מצוה. ק"ו ימי חנוכה, דניתנו לשבח והודיה, ולפרסם בהן הנס, והר"ן כתב (שבת י' ע"א בדפי הרי"ף). שנהגו לאכול גבינה בחנוכה, והטעם הוא נמי לפירסום מצוה. לפי שאמרינן במדרש, דבתו של יוחנן האכילה לראש אויבים גבינה, ושכרתו. וחתכה את ראשו, וברחו כולם, ע"כ:

וסיום הספר נמי נראה בעיני שהוא סעודת מצוה. וכן ראייה מפרק כל כתבי (שבת קי"ח ע"ב) דאמר אביי, תיתי לי, דכי חזינא צורבא מדרבנן דשלים מסכת, עבידנא יומא טבא לרבנן. ובסוף פרק זה אאריך בו בעזרת השם יתברך לעד ע"ש. ומשום זה היה נראה לברך שהשמחה במעונו בסיום מסכת. דאין לך שמחה יותר לפני הקב"ה, אלא שמחה ורינה של תורה. דאין להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה (ברכות ח' ע"א). דלא גרע מפדיון הבן. דלפרסום מצוה בעלמא הוא. וכן הוריתי פעם אחת הלכה למעשה. ונתבלבל השמחה במהומות גדולות, על ידי סיבות קשות. ותליתי הסרחון בי, שעברתי על דברי רבותיי, שלא שמעו מעולם דבר זה. על כן לא כתבו אלא בחתונה ובפדיון הבן. ובמילה ג"כ, לולי צערא דינוקא. אבל במצות אחרינא לא, ובוודאי כל דבריהם בקבלה, ובסודות פנימיות, על כל שיחה ומלה. ואיך נתקן דוקא לאותה מצוה, ולא לענין אחר. דהא בי"ט מחויב להרבות בסעודות, ולשמוח. ואפ"ה לא מברכינן. ומ"מ סיום הספר הוא סעודת מצוה לכולי עלמא. אבל סעודת חינוך הבית, בודאי הוא דרך ריעות. בפרט בעו"ה אותם סעודות וחנוכים שעושין ההמון עכשיו, הוא קלון, ורק לרוות הגרון בשחוק וקלות ראש. וכן מצאתי שפסק מהר"ם. ומ"מ נראה, מי שהוא ירא אלקים, ורוצה לחנך ביתו בתורה ובמצות. וליתן שבח למקום אשר חננו, ולא הניח מתחילה לשתות בביתו, ולשחוק בו, ולנהוג קלות ראש. אלא מתחילה עושה סעודה לחנכו, ולומר בו דברי תורה, ולדרוש בו מעין המאורע. שפיר הוא סעודת מצוה. ועליו נאמר המקרא (שה"ש ה, א), שתו ושכרו דודים, בימי המלואים (שהש"ר שם):

וסעודת בר מצוה שעושים האשכנזים, לכאורה אין לך סעודת מצוה גדולה מזו, ושמה יוכיח עליה. ועושים שמחה, ונותנים למקום שבח והודיה, שזכה הנער להיות בר מצוה, וגדול המצוה ועושה, והאב זכה שגדלו עד עתה, להכניסו בברית התורה בכללה. וראייה להדיא ספ"ק דקדושין (ל"א ע"א) שאמר רב יוסף לבסוף, השתא דאמר ר' חנינא גדול המצוה ועושה כו', מאן דאמר לי שאין הלכה כר' יהודא, דאמר סומא פטור מן המצות, עבידנא יומא טבא לרבנן. אע"פ שהיה כבר חייב. אלא אבשורה שלא היה נודע לו עד עתה רצה לעשות י"ט. כ"ש על הגעת העת והזמן, שראוי לעשות י"ט. אכן הבר מצוה גופא [שאין עושין בזמנו] לא ישר בעיני. שרובן אין להם ב' שערות. וא"כ איך יוציאו אחרים ידי חובתן בתפילה ובברכת המזון. ואם נאמר מן הסתם אוקמינן אחזקה שהביא ב' שערות, בפרט במילתא דרבנן. ואף שברכת המזון דאורייתא הוא. מ"מ מן התורה היה יוצא בברכת הקטן. אלא שרבנן אמרו שאינו מוציא הגדול. א"כ מיד כשיגיע ל"ג שנים ויום אחד יעשו הסעודה, ויחנכוהו לברך ברכת המזון, ולהתפלל באקראי. ומאחר שלא נעשה בזמנו, ועכשיו גם כן אינו ידוע זמנו. למה יקרא סעודת מצוה. ואינו דומה לסעודת מילה ופדיון הבן, אפילו עבר זמנו הראשון. מ"מ כל יומן בני חיובא נינהו, זמנן הוא, שלא לאחר המצוה. מה שאין כן בנדון זה, דשמה עדיין לא הגיע זמנו. ומכח שנוקמה אחזקה. היה לו לחנכו מיד, ולעשות סעודה. ומכל מקום נראה, היכא

שמחנכין הנער לדרוש על הסעודה מעין המאורע. לא גרע מסעודת חנוך הבית. ובכל הני סעודות מצוה דשרינן. מ"מ לא ירבה בהן, שיבטל ח"ו למודו הקבוע לו לגמרי. אלא לפעמים, לפחות אם אפשר להיות זולתו, והכל לפי העניין, ואיש ירא אלקים אשר בא לטהר יורו לו מן השמים דרך הישר בקו האמצעי. וגם כן איכא נפקותא בהך פיסקא לעניין אבלים, אי שרו לילך לאותם סעודות מצוה, כמו שאפרש בעז"ה בפרק אילו מגלחין:

8. ספר בניהו בן יהודע על קידושין דף לא/ב

שם ואמר אין אין אדםטאי התם. קשא למה הוצרך לומר אין אין כל משך הליכתו, עד שהיה מגיע אצלו, ודי בפעם אחת להשמיעו קולו שהוא בא לפתוח, ולא יהיה קרי אבבא...ועוד נ"ל שהוא רוצה לעשות המצוה של הכבוד במעשה ודבור ומחשבה ביחד בבת אחת, ולכן בעת שהוא מהלך שעושה מעשה, הוא מחשב במצוה זו, וגם מדבר בפיו אין אין. נמצא שקיים המצוה במחשבה ודבור ומעשה בבת אחת:

9. שו"ע יורה דעה - סימן רמ

(ט) חייב לכבדו אפילו אחר מותו. כיצד, היה אומר דבר שמועה מפיו, אומר: כך אמר אבא מארי הריני כפרת משכבו, אם הוא תוך שנים עשר חדש, ואם הוא לאחר שנים עשר חדש, אומר: זכרונו לברכה: הגה - ואין חילוק בין אם לאב בכל זה (מהרי"ל סימן כ"ז). יש אומרים דאם כותב תוך שנים עשר חודש דבר ומזכיר אביו, א"צ לכתוב הריני כפרת משכבו אלא זכרונו לברכה, דהא כתיבתו מתקיימת לאחר שנים עשר חודש (הג' באלפס פ"ק דקדושין), ויש מחמירים אפילו בכתיבה (בנ"י ושאר מחברים וכ"מ בב"י סוף סי' רמ"ב בשם רשב"ץ ותשובת נ' חביב רס"ד), וכן נוהגין:

10. ספר טורי זהב על יו"ד - סימן רמ

(יב) כפרת משכבו. פירש רש"י עלי יבוא כל דבר רע הראוי לבוא על נפשו אבל לאחר שנים עשר חודש כבר קיבל מה שקיבל שאין משפט רשעים בגיהנם יותר משנים עשר חודש עכ"ל וקשה לי מזה על מה שכתב רמ"א בסי' שע"ח נהגו שאין אומרים קדיש יותר מאחד עשר חדשים שלא להחזיקו כרשע ולמה יחתום כאן הריני כפרת משכבו כל י"ב חודש וצריכין לומר דשאני לענין הכ"מ כיון דלאחר י"ב חודש צריך לומר ז"ל וכן אומרים אפילו על אדם אחר שמת נמצא דבחודש הי"ב דאי אפשר לומר ז"ל דשמא לא זכה עדיין לעולם הבא ויש כאן שקר ואם לא יאמר כלום אלא אבא מורי יהיה זה זלזול שיודעים שמת ממילא אי אפשר להיות בשב ואל תעשה על כן מוטב להזכירו בשם הכ"מ שאין זה זלזול וגם כן אינו שקר דהא אומר אם יש עליו דין הריני מקבלו דהא אפי' על צדיק גמור אומרים כן ואפשר שלא ראה פני גיהנם וזהו הדרך היותר נכון מה שאין כן לענין קדיש הדרך היותר נכון שלא לומר כלום ואין ריעותא כלל בזה הואיל והבן הוא בשב ואל תעשה דאף אם אינו זוכה עדיין מ"מ אין שקר יוצא מפיו כן נ"ל נכון:

ע"ע בענין זה: בעורך השולחן ס' ל"א

11. שו"ע יורה דעה - סימן רמב

(טו) אסור לתלמיד לקרות לרבו בשמו, לא בחייו ולא במותו, ואפילו לקרות לאחרים ששמו כשמו אסור, אם הוא שם פלאי שאין הכל רגילין לקרות בו: הגה - אבל שם שרגילין בו, מותר להזכיר שלא בפני רבו. (ב"י בשם הרמב"ם). וכל זה דוקא כשאינו מזכיר רק שמו לבד, אבל מותר לומר: ר' מורי פלוני. (כן משמע מפ"י רש"י פ' חלק):

ע"ע בביאור הגר"א [לו]: מותר להזכיר שם אביו ביחד עם תואר "אבא"